

Rolul Partidului Comunist în revoluția și construcția socialistă în confruntările de idei din mișcarea comunistă și muncitorească internațională *

Marin Nedelea

Diversitatea experienței sociale acumulate până acum în înfăptuirea revoluției și construcției socialiste, deosebirile existente în programele dezvoltării ulterioare a țărilor socialiste, elementele noi pe care le aduc orientările politice ale altor partide în condițiile originale ale desfășurării luptei popoarelor respective pentru progres social, ca și necesitățile dialogului cu alte curente teoretice sau politice ori ale confruntării cu adversarii ideologici ai comunismului mențin și vor continua să mențină în atenția dezbaterii științifice și a reflecției politice numeroase probleme ale înaintării omenirii spre socialism. Între acestea un rol primordial revine, incontestabil, rolului partidului comunist în revoluția și construcția socialistă.

Ne vom referi, în cele ce urmează, la unele probleme și aspecte ale temei abordate care fac actualmente obiectul unei dezbateri între comuniști, în și între partidele comuniste și muncitorești atât din țări socialiste cât și din alte țări. Avînd în vedere noutatea unei dezbateri științifice publice a acestei teme la noi, va fi vorba, firește, de o abordare într-o modalitate mai generală, urmărind în primul rînd scopul selectării principalelor momente ale ei.

1. Partid unic și pluripartidism

În partidele comuniste, între marxisti, abordarea problemei dacă în lupta pentru instaurarea noii puteri și în procesul construcției socialiste este nevoie de un partid unic sau de un sistem de partide are o istorie destul de îndelungată. Este cunoscut, de pildă, faptul că Lenin și comuniștii ruși s-au orientat o vreme spre menținerea mai multor partide, către confruntarea liberă a partidelor populare în cadrul sovietelor. Aproape în toate celelalte țări socialiste, partidele comuniste au colaborat cu socialiștii și alte partide și organizații democratice la înfăptuirea revoluției populare și în etapele inițiale ale trecerii spre socialism, în unele țări menținîndu-se și ulterior asemenea partide, ca participante la fronturi populare sau patriotice largi.

* Comunicare ținută la sesiunea anuală a Asociației Române de Științe Politice.

Nimeni nu susține în prezent că existența unui partid unic al clasei muncitoare și al maselor largi populare ar reprezenta o legitate generală a revoluției și construcției socialiste, obligatorie pentru toate țările. Este, de asemenea, îndeobște recunoscut, cel puțin în principiu, că în numeroase țări ale lumii, îndeosebi în statele capitaliste dezvoltate, orientarea către o evoluție pluripartidistă corespunde condițiilor lor concrete și va fi, probabil, o regulă a înaintării spre socialism în țările respective.

Se pare, de asemenea, că se produce o clarificare în însăși maniera de susținere a uneia sau celeilalte din cele două variante în sensul evitării tratării problemelor ca o contrapunere valorică ruptă de contextul social-istoric concret.

Adîncirea reflecției marxiste în această chestiune a permis, de asemenea, acceptarea quasi generală a ideii după care încercarea de a propovădui pluripartidismul pentru țările lumii a treia nu ar răspunde condițiilor și nevoilor reale ale celor mai multe din aceste țări, în care tocmai unirea forțelor politice înaintate este pîrghia asigurării unui progres economic și social mai rapid, vital necesar pentru ele. În același context se înscriu sublinierile care se fac în ultima vreme, de către reprezentanții unor partide comuniste occidentale, în sensul că nici pentru asemenea țări similitudinea unor condiții obiective nu implică obligativitatea unor soluții politice uniforme.

Se poate, credem, conchide că discutarea acestei probleme între marxisti depășește momentele de contrapunere nedialectică a celor două concepte, de negare reciprocă, angajîndu-se pe făgașul unei adînciri și nuanțări necesare, în care își va găsi tot mai mult ponderea sublinierea faptului că nicăieri în lume condițiile obiective nu creează în mod automat cutare sau cutare tip de evoluție, anumite forme ale procesului politic. Depinde în mare măsură de acțiunea concretă a forțelor sociale și politice, de raportul dintre ele, de creația istorică originală a maselor, a partidelor înaintate ce formă anume va îmbrăca suprastructura politică a societății socialiste, aceasta neputînd, firește să infirme legătura cauzală, determinismul social.

2. Poziția partidului comunist față de alte partide

În gîndirea marxistă, problema alianței proletariatului cu alte clase și categorii sociale, în primul rînd de oameni ai muncii, s-a bucurat de o atenție deosebită încă de la apariția marxismului. S-a convenit chiar că aceasta constituie o cerință fundamentală a succesului luptei celor ce muncesc, o legitate generală a revoluției și construcției socialiste.

Mult mai puțin elaborată era însă abordarea problemei alianței din unghiul de vedere al raporturilor dintre partidul comunist și alte partide ale clasei muncitoare ori ale altor pături de oameni ai muncii. Experiența istorică a țărilor de democrație populară, între care și România, a oferit un bogat material faptic privind organizarea concretă a unei asemenea colaborări în diverse condiții naționale și sociale. Contextul politico-ideologic intern și internațional în care, la începutul anilor 50, a început trecerea acestor țări către socialism nu a favorizat sintetizarea teoretică aprofundată a acestei experiențe și nici mai largă ei cunoaștere pe plan inter-

național. Întrucât de analiza evoluției acestor raporturi s-au ocupat mai ales autori nemarxiști sau anticomuniști, în numeroase țări nesocialiste au fost larg răspândite prejudecăți și puncte de vedere eronate, care tind să prezinte orice colaborare cu partidele comuniste drept anticamera dizolvării partidelor necomuniste. La rândul lor, autorii din țările socialiste au abordat cu prioritate procesele afirmării partidelor comuniste drept forță politică conducătoare a acestor țări, iar sublinierea caracterului necesar al unei asemenea evoluții pentru condițiile date a putut fi interpretată drept o negare implicită a unor altfel de posibilități pentru alte condiții istorice, naționale sau internaționale.

Așa se face că problema respectivă îmbracă în prezent, sub multiple aspecte, un caracter deosebit, inedit, de noutate pe plan teoretic și pe terenul practicii. Actualitatea ei decurge însă mai puțin din aceste antecedente teoretice și politice, cât din faptul că pentru prima dată în istorie este pusă la ordinea zilei pe o scară foarte largă în numeroase țări capitaliste dezvoltate, în care forțele de stînga cuprind, pe lângă partidele comuniste, puternice partide socialiste sau social-democrate și alte forțe politice cu tradiție în viața politică a țărilor respective.

Această împrejurare a situat partidele comuniste respective în fața necesității de a regîdi, în condițiile date, unele concepte tradiționale legate de rolul partidului comunist, cum ar fi, de pildă, caracterul de avangardă al unui asemenea partid, hegemonia sau rolul lui conducător în cadrul forțelor politice ale schimbării sociale. Numitorul comun al concluziilor rezultate din această regîdire în contextul istoric dat poate fi redus, pe de o parte, la relevarea faptului că misiunea istorică a clasei muncitoare nu trebuie înțeleasă în mod dogmatic, prin ignorarea contradicțiilor reale ale dezvoltării ei social-politice, iar pe de altă parte la precizarea conceptului de avangardă în sensul că ea nu implică subordonarea ori inegalitatea partidelor care colaborează cu comuniștii, realizîndu-se nu ca un drept, ci ca o poziție înaintată în lupta pentru soluționarea problemelor progresului social.

3. Relația partid-stat în condițiile socialismului

Caracteristică gândirii comuniste contemporane este sublinierea rolului important al statului ca pîrghie politico-administrativă în transformarea socialistă a societății și relevarea rolului partidului comunist în definirea politicii statului și în mobilizarea maselor la elaborarea și traducerea acesteia în practică.

Cît privește caracterul, amploarea și modalitățile de exercitare a rolului partidului și statului, se conturează net anumite deosebiri de vederi și orientare, alimentate în principal de varietatea experiențelor naționale, ca și a condițiilor în care are loc dezbateră acestor probleme în unele țări dezvoltate nesocialiste.

În țările socialiste, în teoria și practica raportului partid-stat, pornindu-se de la baza comună a afirmării rolului politic conducător al partidului, se manifestă totuși trei direcții principale în înțelegerea și promo-

varea concretă a acestui rol. Două din ele, avînd în comun înțelegerea rolului conducător al partidului ca o responsabilitate națională pentru toate domeniile vieții societății — politic, economic, social-cultural și spiritual —, din care decurge necesitatea exercitării omnilaterale a acestui rol, diferă între ele în ceea ce privește formele concrete ale relației organizatorice partid-stat și, într-o anumită măsură, metodologia funcțională a realizării termenilor acestui raport. Într-un caz, se promovează orientarea spre implementarea progresivă a activității de partid și de stat, avînd corolarul și în cumularea la diverse niveluri și compartimente a unor funcții sau în crearea unor organisme comune de partid și de stat. În celălalt caz se menține în continuare delimitarea organizatorică și funcțională quasi-completă între organele de partid și de stat. Cea de-a treia orientare concepe rolul conducător al partidului în raport cu societatea și cu statul într-o viziune politică și ideologică mai generală, care să nu implice angajarea directă a partidului în adoptarea unor decizii, ci numai influențarea în sensul dorit a hotărîrilor organismelor sociale.

Dacă între adepții primelor două orientări confruntările de opinii nu au îmbrăcat un caracter public decît în mod incidental, ceea ce poate fi, pînă la un punct, pus pe seama unei acceptări mai largi a diversității în edificarea societății socialiste, punctele lor de vedere se confruntă adesea, explicit dar mai ales implicit, cu cele ale partizanilor celei de-a treia orientări.

În ultimii ani, în procesul elaborării programatice a strategiilor înaintării viitoare spre socialism, oameni de știință marxisti și militanți ai unor partide comuniste din țări capitaliste dezvoltate au recurs uneori la criticarea sistemelor politice din țările socialiste, opunîndu-le ca superioare sau consecvent socialiste formele politice pe care le au în vedere pentru condițiile din țările lor.

Documentele recente ale partidului nostru, ca și luările de poziție ale altor partide comuniste sau muncitorești, au relevat caracterul nedialectic al contrapunerii extraistorice a formelor politice concrete generate de aplicarea principiilor socialismului în țări cu nivele de dezvoltare economico-socială diferite și care au înaintat spre socialism pe căi deosebite. Analiza social-politică concretă a evidențiat de multă vreme adevărul că democratismul unui sistem politic nu depinde în primul rînd sau exclusiv de numărul partidelor politice, de modalitățile concrete în care se realizează legătura obiectiv necesară și inevitabilă partid (sau partide)-stat, ci de măsura în care se realizează participarea cetățenilor la actul de conducere, de eficiența social-istorică a sistemului politic dat. Preocuparea pentru adîncirea democrației, pentru eliminarea consecventă a fenomenelor de birocratism, a denaturărilor în raporturile democratice dintre partid-stat-cetățeni devine tot mai evident o preocupare esențială a țărilor socialiste pe măsura soluționării conflictelor de clasă fundamentale, a angajării lor pe făgașul unei dezvoltări normale, care să facă posibilă abordarea și soluționarea multiplelor și complexe probleme pe care le ridică în fața lor mersul spre socialism. Varietatea căilor naționale de înaintare

către socialism își găsește continuarea firească și în varietatea formelor concrete ale organizării politice a societății, funcționării sistemului politic, a formelor pe care le îmbracă democrația socialistă. Pretenția gândirii dogmatice de a impune uniformizarea universală, de a privi deosebirile inerente pe care le impune viața ca o violare a principiilor a fost infirmată întotdeauna de realitate, indiferent sub ce etichetă s-ar fi prezentat.

Strîns legate de aceste aspecte de bază ale confruntărilor de idei din mișcarea comunistă actuală în legătură cu rolul partidului în perspectiva dezvoltării socialiste sînt numeroase alte probleme, mai mult sau mai puțin intens abordate de publicistica marxistă. Între acestea, am putea enumera: raportul partid-clasă-oameni ai muncii; definirea bazei ideologice a orientării și activității partidelor comuniste în condițiile contemporane; autonomia, independența partidelor ca premisă a exercitării rolului lor conducător în luptele sociale, în edificarea socialismului.